Sprog som kommunikation

AP almen

Program

Sprog på spil, kap. 6

- Ciceros retoriske pentagram

- Sproghandlinger

Kommunikationssituation

Når vi taler, tegner, skriver eller tager billeder, kommunikerer vi. Vi har noget – et emne eller et budskab – som vi vil fortælle en modtager.

Det meste af vores kommunikation tænker vi ikke over.

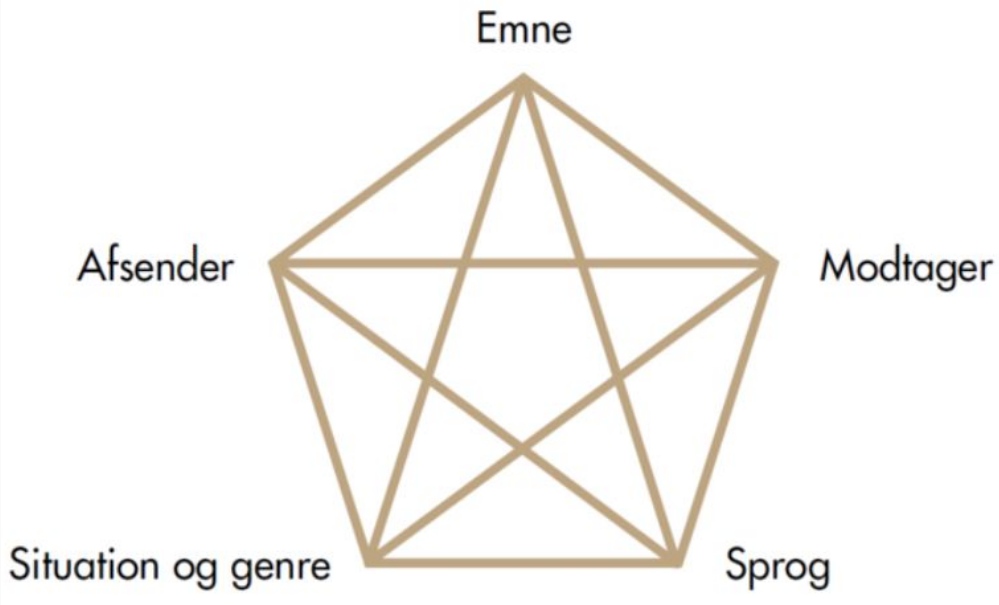
Hvis vi skal fortælle om weekendens fest, vil vi ubevidst ændre vores sprog, alt efter om vi taler til vores forældre eller vores venner. På den måde varierer vi hele tiden vores sprog efter vores modtager og efter, hvilken kommunikationssituation vi befinder os i.

Ciceros pentagram

En model til at undersøge kommunikationssituationen er det retoriske pentagram.

Hvem siger **hvad hvordan** til **hvem** under **hvilke omstændigheder** med **hvilket formål**?

Pentagrammets fem faktorer er forbundet med hinanden, og ændres blot en af de fem faktorer, får det betydning for de andre faktorer.

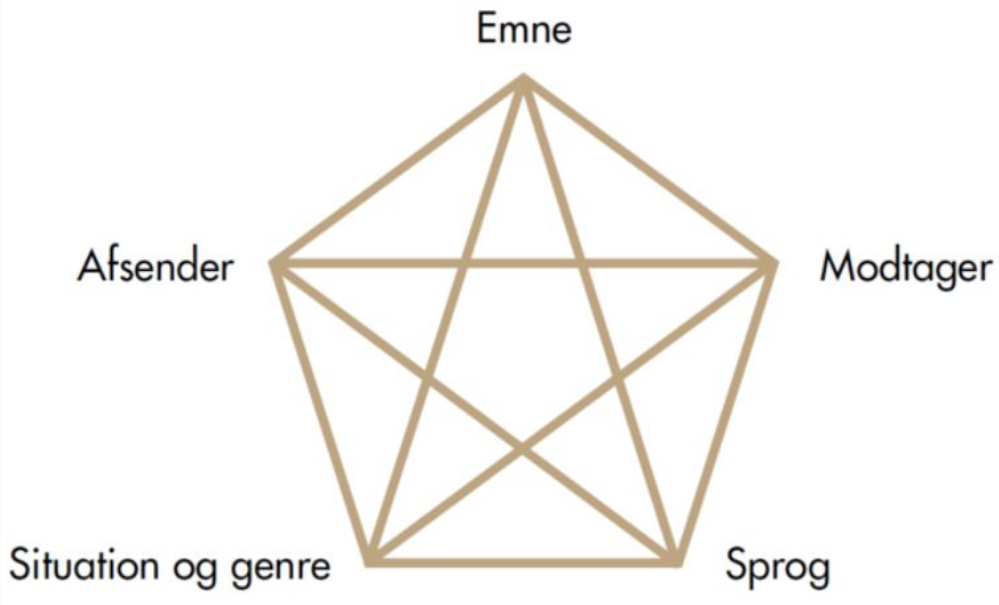
Ciceros pentagram

En politiker vil overbevise om at skære i SU'en.

1. Modtageren er en studerende

2. Modtageren er en anden politiker.

Hvordan ændrer sproget sig?

Lav opgaven: https://sprogpaaspil.systime.dk/?id=238#c904

Link findes på dagens modul.

Sproghandlinger

Vi kan bruge sproget til at udføre forskellige handlinger med.

Betragtes tale som handling, spiller situationen altid en rolle for den måde ytringer opfattes på.

Ytringens betydning påvirkes af tid, sted, anledning, afsender og modtager. Derfor er det relevant at undersøge hvordan ytringer fungerer i forskellige situationer.

Informerende sproghandlinger

- at meddele noget
- at påstå noget
- at fortælle noget
- at forklare noget
- at beskrive noget
- at spørge om noget for at få information
- at svare for at give information

Handlingsregulerende sproghandlinger

- at beordre noget
- at love noget
- at tilbyde noget
- at advare mod noget
- at foreslå noget
- at undskylde noget
- at tillade noget
- at nægte noget
- at afslå
- at bede om noget
- at instruere
- at kræve noget
- at råde til noget
- at true med noget
- at opdrage på nogen

Pararbejde

Når man lover noget eller truer med noget, kalder man det en handlingsregulerende sproghandling.

Du får 100 kr, (hovedsætning) hvis du står tidligt op i morgen, går med hunden, dækker bord, laver morgenkaffe, tager opvasken ugen ud, lægger vasketøjet sammen, gør det hele med et smil (betingelsesledsætning)

1. A skriver 5 løfter/trusler i hovedsætninger efter opskriften: ”du får…, jeg lover at…”
2. B skriver 5 betingelsesledsætninger efter opskriften: ”hvis du …., når du…”
3. Sæt tilfældige sætninger sammen: Indled først med hovedsætningen dernæst med ledsætningen.
4. Hvilken forskel gør det om sætningen indledes med betingelsesledsætningen eller hovedsætningen?

Socialt bekræftende sproghandlinger (kontakthandlinger)

I denne gruppe af sproghandlinger kan vi placere sproghandlinger som

- at hilse
- at tage afsked
- at præsentere sig
- at ønske tillykke
- at kondolere

Følelses- og holdningsudtrykkende sproghandlinger

- at rose
- at beklage
- at vurdere - både negativt og positivt
- at indrømme
- at retfærdiggøre sig

De rituelle sproghandlinger

- Præsten ‘gør ting med ord’ når dåbshandlingen udføres og han samtidig siger *Jeg døber dig*.
- Dommeren der afsiger domme *Jeg idømmer dig hermed 5 års fængsel*.
- Trafikministeren: *Jeg erklærer hermed den nye bro for åbnet* og klipper snoren over.
- Præsidenten erklærer nabostaten krig. Hvordan kunne det lyde?
- Indledes ofte med: *hermed …*
- Ofte bygget op over formlen *jeg* som subjekt med et verbum af slagsen *lover, erklærer, døber*.
- Sproghandlingen fungerer kun efter hensigten hvis den foregår inden for institutionelle rammer.

De rituelle sproghandlinger

- Hermed lover jeg …
- Hermed erklærer jeg …
- Idet jeg døber dig …

Indirekte sproghandlinger

Nogle gange anvender vi sproghandlinger indirekte! Hvorfor?

- fordi vi ønsker at være høflige, eller at nedtone vores egentlige hensigt.

Fx: Kan du nå saltet?

At svare ja uden at række saltet til den der spørger. Opfattes?

Hvordan det opfattes, er afhængigt af hvem jeg taler med, og i hvilken situation jeg gør det.

Man må tage talepositionen i betragtning.

Begrebet taleposition bruger vi når vi undersøger hvilke roller de talende indtager i forhold til hinanden.

Indirekte sproghandlinger

= når der bag tilsyneladende informerende udsagn ligger en regulerende hensigt.

Fx *Det regner*

Ih, hvor er her koldt! eller *Er her ikke lidt koldt?*

Når den 5-årige får øje på bamsen i ruden til legetøjsforretningen og udbryder *Neeej, hvor er den sød*.

Det kan fremkalde store diskussioner når man skal prøve at bestemme hvilke sproghandlinger forskellige ytringer er udtryk for. Det hænger sammen med at alle sproghandlinger er potentielt til stede i enhver ytring.

Desuden kan et bestemt tryk eller et ironisk tonefald være afgørende for hvordan sproghandlingen fungerer.

ØVELSE

1. Undersøg hvilke sproghandlinger der gemmer sig bag de følgende udtryk.

    - Vil du være sød at tie stille!
    - Nej, er du også her?
    - Er det ikke et dejligt vejr?
    - Kender vi ikke hinanden?
    - Vi har vist ikke truffet hinanden før!
    - Nu skal vi vist ha' noget at spise!
    - Har du en tændstik?
    - Du tabte vist noget!
    - Er din mor der?

2. Diskuter i hvilke situationer følgende sproghandlinger kan forekomme.

Løsningsforslag til opgave 5.1.4.2

Vil du være sød at tie stille! – indirekte/handlingsregulerende sproghandling

Nej, er du også her? – socialt bekræftende sproghandling

Er det ikke dejligt vejr? – selvfremstillende/socialt bekræftende sproghandling

Kender vi ikke hinanden? – informerende/socialt bekræftende sproghandling

Vi har vist ikke truffet hinanden før! - handlingsregulerende/socialt bekræftende sproghandling

Nu skal vi vist ha' noget at spise! – indirekte/handlingsregulerende sproghandling

Har du en tændstik? – indirekte/handlingsregulerende sproghandling

Du tabte vist noget! - indirekte/handlingsregulerende sproghandling

Er din mor der? – informerende sproghandling

Så vidt jeg ved har vi ikke gået i skole sammen! - indirekte/handlingsregulerende sproghandling

Sproghandlinger i byens rum

Pararbejde

1. Find eksempler på sproghandlinger i skolens rum/byens rum.
2. Del eksempler med klassen og diskuter hvilke former for sproghandlinger I har mødt på jeres vej.
3. Er de informerende, handlingsregulerende, selvfremstillende, direkte, indirekte?